

Otevřený list Mířkovanům a Libosvárlivcům
Ladislav Hejdánek

◆ korespondence, česky, vznik: 5. 8. 1963

◆ correspondence, Czech, origin: 5. 8. 1963

Otevřený list Mířkovanům a Libosvárlivcům! [1963]

Dáno v Praze, 5. srpna 1963.

Doufám, že se již ustavičným kolováním patřičně rozšířila (až do úplné nabubřelosti) zpráva, že jsem sice chtěl a zamýšlel v těchto dnech stanování působit schizmaticky resp. schizmatotropně, ale že se mi to z nadřizených míst prostě zatrhlo. Druhou část fámy bych chtěl tedy co nejradikálněji popřít a vyvrátit. I já mám ovšem – s Bonhoefferem – za to, že »Gott begegnet uns nicht nur als Du, sondern auch „vermummt“ im „Es“«, jenže stejně jako on považuji za nejdůležitější otázku, „wie wir in diesem „Es“ („Schicksal“) das „Du“ finden, oder mit anderen Worten: wie aus dem „Schicksal“ wirklich „Führung“ wird“. „Wir müssen den „Schicksal“... ebenso entschlossen entgegentreten wie uns ihm zu gegebener Zeit unterwerfen“. „Die Grenzen zwischen Widerstand und Ergebung sind also prinzipiell nicht zu bestimmen; aber es muß beides dasein und beides mit Entschlossenheit ergriffen werden.“ Jsou však někteří, kteří-využívajíce oné okolnosti, že v tom „Es“ je řízení či vedení „boží“ „vermummt“- falešně rozlišují mezi tím, čemu se jest poddati, čemu jest ustoupiti, co jest přijmouti a (trpělivě) na se vzíti, a mezi tím, čemu jest se postavit, brániti, proti čemu jest bojovati, vzepřít se, co jest nepřijmouti, alébrž neuznati a odmítnouti. Jsou dokonce někteří, kteří se cítí tak dokonale v ruce boží, že doporučují přijmouti vše, se vším se spokojiti a smířiti, vnitřně vyrovnati. To jsou ti praví Mířkované či Mířkovci – a jim jest vypověděti svár! Ale ne každý svár voní vzhůru a kouří do nebe; jsouť sváry, které smrdí při zemi a roznášejí svůj puch vůkol. A proto naším heslem budiž: ne jakýkoliv svár, nýbrž pouze svár libý a duši i dějinám světovým příjemný. Bez sváru jistěže není žádného pokroku vpřed; ale jsou sváry, které čpějí vyčpělostí a jejichž chuť rodí nechutenství. Jsou sváry vyprahlé, sešlé a vousaté, z nichž nikdy už nic dobrého vzejíti nemůže. Ale jsou sváry mířící dopředu, do budoucna, sváry s perspektivou a o perspektivu. To je místo, kam se i my musíme postavit. Miláckové moji, pomnětež, abyste na správné straně také stáli v takovém libém sváru. Samozřejmě, že je třeba vzít na vědomí holou skutečnost, že Mířkovci i Hnososvárovci fakticky existují a že je třeba s nimi na této jediné zemi žít. Zpronevěřili bychom se svým nejvyšší zásadám (byť dosud ne zcela propracovaným) a porušili bychom dokonce samotnou zákonnost (dosud vůbec nerozpracovávanou), kdybychom je chtěli z této louky vypudit, do rybníka naházet a tak likvidovat. Na této louce je třeba z důvodů zdravého rozumu s Mířkovci i Hnososvárovci mírově spolužít. Ale to neznamená v žádném případě dopustit se světonázorových ústupků a propadnout ideovému smířenectví. Naopak! Keine ideologische Abrüstung! Svár musí pokračovat dále. Ovšem svár libý, svár bez kyjů a kamenů, bez pěstních zápasů a válečného pořvávání. A tak protože moje osobní přítomnost na svrchu vedené louce by byla neodmyslitelná, ano svrchovaně nezbytná pouze v případě, že by právě naopak na kyje a kameny, pěstní zápasy a řev došlo, zatímco však ve stávajícím případě je zbytečná nebo alespoň nadbytečná, anť ideového

sváru se mohu docela dobře zúčastnit také in absentia, ba dokonce takto i mnohem lépe, neboť – nevyrušován protivnictvem – mohu svou případnou myšlenku (naskytne-li se nějaká) dovést až do konce. Kromě toho každé mé eventuálně drahocenné slovo by u rybníka mohlo padnout na úhor a sdílet tak osud všech vyřčených, leč nezapsaných slov; bylo by pouhým flatem vocis, jak říkali staří. Takto však zaznamenáno na věky může ještě v hluboké budoucnosti vstoupit do případné duše, která by se mu otevřela. A tak uzavírám, pokud jde právě o mou nepřítomnost: přijímám plotýnkový osud a podřizuji se mu v tom, že trpělivě polehávám na rovném tvrdém a zůstávám doma. Fírung tohoto navenek jistě nezáviděníhodného šiksálu však se domnívám viděti v tom, že mi dovoluje pozvednout úroveň možné argumentace z roviny luční na rovinu povýtce intelektuální a tak pročistit ovzduší od nežádoucích sentimentů táborákových a jiných.

(Konec biblicko-politické úvahy.)

Od Zásad k Vyznání?

Jedním z ohlášených themat, která mají být diskutována v Mířkově-Libosvárech (o skutečném stavu dosud nejsem zpraven), je formulace preambule k novému vyznání („kdo je křesťan?“) – viz Honzův okružník (či spíše rozběžník) z 22. 7. tr.

Čemu má sloužit nové vyznání? Komu má být určeno? Co se sleduje pokusem o jeho novou formulaci? Tady je třeba nejprve udělat jasno. Jestliže je míněno pro vnitrocírkevní potřebu (výlučně), tj. jestliže je jeho cílem upevnění českobratrské evangelické uvědomělosti, jestliže se duch tohoto podniku chce ubírat „na grunty“, „na hlubiny“ apod., pak – jsem přesvědčen – je třeba se distancovat. Ovšem až když se ukáže, že není naděje pro potřebný zajisté pokus o změnu takového kursu.

Jestliže se má formulovat „nové vyznání“ resp. „nově formulovat vyznání“, pak se to nemůže dít bez ohledu na širokou problematiku „nové“, „nenáboženské“ či „civilní interpretace“. Diskuse o povaze a zásadách této nové interpretace se dosud ještě ani nerozjela; místo otevřených rozhovorů najdeme buď rozpačité přešlapování, slovně dialektické (a především nezávazné) žonglérství a v nejlepším případě nesmělé zatím vystrkování růžků. Za těchto okolností nemá pokus o novou formulaci vyznání prakticky žádnou naději na reálný a uspokojivý výsledek. Nemá smysl pořizovat dobový dokument; je třeba formulovat program. K programu však nedospějeme sérií kompromisů a ustavičným balancováním. Program nemůže vytýčit komise synodní rady, ale sevřená, pracovní a hlavně myšlenkově integrovaná, stejným směrem orientovaná skupina, která se na různých dalších jednáních bude moci prosazovat především proto, že jí bude jasno, že bude vědět, co chce.

Tolik nejvšeobecněji. Pokud jde poněkud konkrétněji o naši skupinu resp. o „novou orientaci“ vůbec, pak je stejně jasno, že na ostré, pronikavé a myšlenkově jednotné formulaci našeho programu se nám dosud nepodařilo se sjednotit a naděje na takové

sjednocení v blízké budoucnosti se v poslední době spíše tenčí a zmenšují. Přitom ovšem značně výrazná rámcová jednota zůstává zachována (v tom jsem zajedno např. s Honzou Čapkem, a jistě i s dalšími, s nimiž jsem o tom přímo nemluvil) a nepochybně by bylo nesprávné ji trhat. Co z toho vyplývá? Jediná věc – unum necessarium: diferencovat se názorově a programově uprostřed „nové orientace“. Tady je tedy ten návrh na zorganizování a uspořádání schizmatu. Až dosud se ukázalo, že v podstatě nemáme s kým vést rozhovor navenek. (Jedovatá huba by mohla opáčit – a ne zcela neprávem – že zvenčí v podstatě nebylo s kým a s čím novoorientačním vést rozhovor, natož polemiku.) Jistě by nám proto mohlo jenom prospět, kdybychom zahájili rozhovory vnitřní. Jinými slovy: navrhuji, abychom přestali s tou dosavadní snahou nechat věci rozpliznout do nepolapitelná, jakmile se začne rýsovat mezi námi nějaká zásadnější neshoda. A za druhé: ať už dojde k takové neshodě či rozporu v jakékoli míře ostrosti, nechtějme z toho vyvozovat důsledky pro osobní a „hnutíové“ (novoorientační) vztahy. Nová orientace nikdy nedržela pohromadě, protože měla jasný ideový program, nýbrž přestože jej neměla. Pokusme se uvnitř této skupiny shluknout kolem několika ideových krystalizačních center: neopírejme se už tak jednostranně o své pocity, nálady, zkušenosti, neuspokojenosti, chuti či nechuti, v nichž jsme si byli a stále jsme dosti blízko, a pokusme se o reflexi, o intelektuálně poctivý (jak říkával Bonhoeffer) rozbor těchto zkušeností, pocitů atd. a o formulování jasného programu – či spíše jasných programů, neboť navrhuji přece schizma, a to znamená více programů, nejméně však dva.

Loni při posledním ohni jsem promluvil od srdce – a jak se mi dnes zdá, nejen ne dost přesvědčivě, ale pro leckoho i odpudivě. A přece to bylo mé vyznání (nebo se to takovému osobnímu vyznání alespoň blížilo) a já bych to letos nemohl v případě potřeby neopakovat. Měl jsem a mám i dnes dojem, že nadešla doba, kdy je třeba postupovat v sevřených řadách a se sevřeným programem. Klamal jsem se asi poněkud, pokud jsem oceňoval (a spíše přeceňoval) subjektivní připravenost jednoho každého pro tento úkol. Ale tím nemůže být úkol sám otřesen; jen cesty budou složitější a trpělivost potřebnější. Dlouho jsem se cítil na okraji nové orientace, spíš jako sputnik než jako řadový člen. Loni jsem se toho dojmu poprvé zbavil a začal jsem se považovat za jednoho z vás, tedy od té chvíle za jednoho z nás. Dnes mám ten dojem, že se to všechno odehrálo pouze v mé mysli: ani jsem předtím nebyl tak na okraji, jak jsem si myslel, ani teď nejsem tak plnoprávným členem, jak si myslím. Zdá se mi, že jsem to zbytečně a – možná – příliš poctivě zdramatisoval. Zatím však v nové orientaci není podnět na dramata (kromě drobných osobních dramátek, nechce se mi exemplifikovat). A to je asi právě ta největší chyba, mám za to. Nějak zplihle visí vlaječka novoorientační, čerstvého větrku by bylo zapotřebí. A tož s chutí do libých svárů!

Poznámky k rozhovoru o preambuli

Jestliže nové vyznání má sice stručně, ale jasně, pro moderního člověka srozumitelně formulovat jádro Ježíšovy zvěsti či ještě lépe: jádro naší víry orientované na životě a díle Ježíše Krista, pak může a současně musí mít preambule jeden jediný cíl: objasnit historický význam Ježíšova díla pro náš moderní svět. To znamená ukázat Ježíše v historických souvislostech směrem do minulosti a hlavně do budoucnosti, tj. zasadit jej dějinně (v nejširším smyslu – např. jak to modelově udělal Green prostřednictvím jedné své postavy, když o Ježíšovi mluví jako o amoebě, která se dala správným směrem), a ukázat, jak z toho, co přinesl a udělal, dnes všichni (nejen tzv. křesťané a věřící) žijeme. Obsahem vlastního vyznání by pak měly být perspektivy a „návod k činnosti“. Považuji za nepřipustné objasňovat, co to je křesťan. Místo takového dělení na křesťany a nekřesťany je třeba pamatovat na Ježíšův universalismus. (Ani mu na mysl nepřišlo, že by líčil, jak vypadá pravý Izraelec.) Budeme-li formulovat program jako výzvu pro každého člověka, pak nemůžeme požadovat žádnou jinou konformitu, než která bezprostředně vyvěrá z konkrétního programu samotného. Do budoucnosti je třeba vykročit ruku v ruce se všemi: nemůžeme předem vyžadovat splnění nějakých podmínek. Každá taková předem požadovaná podmínka je překážkou v cestě za společným programem, za společnými cíli. Solidarita s člověkem tohoto světa a tohoto století se rozpadne ještě před jakýmkoli praktickým prověřováním, jakmile vyjdeme s hlásáním, kdo to je křesťan (a rozumí se: pravý křesťan). Nebylo by ovšem špatným navázáním kontaktu s moderním člověkem, kdybychom s bravurním realismem narýsovali obrysy toho, kdo pohříchu povětšinou představuje dnes tzv. křesťana. Ale jako preambule se to snad nehodí; to spíš někam na malou scénu.

Dále. Vyznání je třeba formulovat ať už v preambuli, ať ve vlastním textu rovněž ekumenicky. To znamená, že výzva k modernímu člověku musí být vyjádřena všekřesťánsky, tj. tak, aby se k ní mohly přiznat všechny církve. Ekumenicita se ovšem bohužel obvykle chápe jako museálně-památeční záležitost. Avšak existuje také moderní ekumenicita. Universalita také nesmí znamenat nevýraznost; všekřesťánskost nesmí znamenat od všech církví něco. Nejde o to, dostat toho do „vyznání“ co nejvíc, ale aby to byla výzva pro všechny. To jsou pochopitelně různé věci. Dokonce neplatí ani, že by tu platila nepřímá úměrnost.

Představuji si (a píšu to, resp. psal jsem to narychlo) preambuli jako vylíčení duchovního vývoje lidstva:

- 1) Význam myšlení (reflexe) pro lidskou perspektivu („budoucnost“).
- 2) „Odcizení“ v první etapě: objev cizího světa přírody. Strach, starost, úzkost atd.
- 3) Mythos jako nový životní styl, jímž člověk „znovu“ činí svět svým světem.
- 4) Napětí mezi mythem a životní praxí: reflexe nové úrovně. Úpadek mythu, jeho rehabilitace v náboženství. Náboženství jako pokus o syntézu mezi mythem a životní praxí. Významný pokus o integraci lidského života.

- 5) Racionální kritika mythu (Řecko): nepostihuje podstatu mythu.
- 6) Význam „prorocké“ tradice ve starém Izraeli pro světový duchovní vývoj. Synthesa „časů“ v jediné (světové) dějiny. Myšlenka světových dějin.
- 7) Odvrat od archetypálního světa k dennímu životu v jeho nejnižších rovinách jako korektura skutečného i potenciálního mocenského, tj. politického i kulturního a duchovního diktátu.
- 8) Orientace na chudé, nemocné, vdovy a sirotky atd., jak ji známe už z prorockého poselství, byl Ježíšem prohloubena ještě směrem k morálním okrajům společnosti: k hříšníkům, lehkým ženám, dobrodruhům, renegátům, vyděračům apod.
- 9) Ježíšova perspektiva a program je: jedno stádo, tj. jeden lidský svět, jediné lidstvo, společný život a úsilí všech lidí, společnost bez okrajů a bez ústředních sloupů, vzájemná láska, milosrdenství, služba a pomoc všech všem.
- 10) Zrušení všech předělů, hranic, společenských a jiných rozdílů, nová platforma lidského (všelidského) soužití: to je perspektiva, která se připravovala u proroků a která se zrodila v Ježíšově pohledu na svět. Co to dnes znamená pro náš program?

Program

- 1) Především musí Ježíšovo (a naše) poselství jasně a zřetelně zaznít po všem světě. To znamená dva velmi významné úkoly:
- 2) Uprostřed světa dějinně již poznamenaného Ježíšovou zvěstí skrze křesťanské působení je třeba najít nový, mocný a přesvědčivý výraz pro program na Ježíše navazující. (Nová interpretace, ale také nové perspektivy konkrétního programu. Ne tedy jen nový výraz staré zvěsti.)
- 3) Stejně tak je třeba učinit vše pro pronikání ježíšovského programu na všechna místa, která se s jeho zvěstí dosud vůbec nedostala do kontaktu anebo jen povrchně a nedostatečně. Dějiny starého Izraele a křesťanských obcí se musejí stát minulostí i pro všechny ostatní národy a společnosti: nutnost všesvětového navázání na tuto duchovní, kulturní atd. tradici.
- 4) Nový program se musí angažovat ve všech sférách lidského života a lidské činnosti. To znamená, že to nesmí být program mířící k absolutnímu postižení lidských úkolů (a tím také příslušně abstraktnímu), nýbrž program vědomě dočasný, provisorní, přechodný, ale tím spíše konkrétní, s docela určitými cíli spjatý atd.
- 5) Mimořádný význam má proniknutí nového myšlení do vědy. To klade zvláštní nároky na kvalitu tohoto myšlení. Tím vzrůstá význam pronikavých pokusů o nový filosofický výraz (a reflexi) víry, navazující na Ježíšovo poselství a vycházející z orientace, k níž on dal základ dovršením prorocké linie.

6) Stejně významná je aktivita veřejně-politická. Tu je třeba nejen osobní iniciativy a statečnosti občanské, ale také odbornosti, pronikavé intelektuální práce sociologické, národohospodářské, právní, psychologické, kulturně-kritické apod. (Významná je z tohoto hlediska zvláště práce historická a j.)

7) Velmi významná je otázka akční a organizační základny. Úspěchy nebudou samozřejmé, ale budou vyžadovat usilovnou organizační práci a také odvážné pokusy o novou strukturu životního stylu a forem lidského soužití. Úzké svazky skupin několika rodin, hledání možností také pracovního soustředění lidí osobně i duchovně si blízkých – a to ve vhodné kombinaci s podněcováním vzniku a růstu podobných skupin nových. Bratrstva. Školící místa. Malé dobříše. Atd. Nutnost dokonalého sžití se společností, platforma naprosté legality.

Nebudu ty body zbytečně množit a rozšiřovat. Je zřejmé, že to nejsou nikterak věci, které by se takto, tímto způsobem (byť rozvedeně) měly do textu samotného uložit. Ale nějak tam musejí být zakotveny, aby text nebylo možno vyložit v jiném než zamýšleném smyslu. A tak vlastně tyto body jsou určeny k diskusi, která nutně musí předcházet každou definitivní formulaci vlastního textu vyznání (i preambule).

Otázky nové interpretace

Smyslem Bonhoefferovy orientace na náboženskou interpretaci biblických pojmů je dějinné rozpoznání, že cesta živé víry se musí rozejít s cestou náboženství. Náboženství není předpokladem víry, ale není ani jejím důsledkem. Éra náboženství končí; jdeme vstříc zcela nenáboženským dobám. Náboženství je dnes zvěstování evangelia stále víc na překážku, neboť člověk, k němuž se zvěstování obrací, je stále radikálněji nenáboženský. Avšak Bonhoeffer jde ještě dál: proces odnáboženštění a zesvětštění není pro křesťanskou víru nikterak cizí, vnější záležitostí. Víra je na tomto procesu hluboce angažována, takže lze dokonce západní podobu křesťanství považovat pouze za předstupeň úplné nenáboženskosti, přestože až dosud bylo křesťanství vždycky nějakou formou náboženské. Náboženství je jakousi duchovní obřízkou, od níž je skutečná víra svobodná. Otvírá se proto základní otázka, jak má a jak bude vypadat nenáboženské křesťanství.

Srovnáme-li toto stanovisko s programem „civilní interpretace“ v pojetí Bulově, nemůžeme uniknout jistý dosti závažný přesun důrazu. M. Bula tomu dal již v r. 1957 výraz tím, že se dovolává Bonhoefferova osobního vývoje, dokazujícího prý, že pro něho byl první věcí praktický životní postoj, a teoretické závěry a názvoslovné ujasňování teprve věc druhá. Proto je hlavní věcí zvěstovat evangelium našimi lidskými vztahy. S vnímavostí dnešního člověka vůči Kristově zvěsti lze počítat jen tam, kde se ukáží plody víry v mých vztazích k bližním. Bula říká, že by chtěl, aby v civilní interpretaci bohosloví předcházelo myšlení a život církve; pochybuje však o tom, že to je možné. Co se dalo

řici, bylo již řečeno. Už není ani naděje, že by mohlo být řečeno něco nového. Otevřena zůstává jen cesta „obcování beze slova“.

J. M. Lochman považuje Bulův termín „civilní interpretace“ z několika důvodů za šťastný; věcně ovšem zabírá do větší šíře. Upozorňuje na nutnou mnohoznačnost programu „civilnosti“ a doporučuje hledání v různém směru. Přestože si však je dobře vědom, že otázky interpretace vyrůstají ze základního úkolu poctivého pochopení a věrohodného výkladu evangelia, nakonec formuluje konečný úkol civilní interpretace evangelia dnes v tomto shrnutí: žít v následování Ježíše Krista evangelickou lidskost v našich vztazích, a to nejen v malém (jak to zdá se zúžuje Bula), nýbrž i ve velkém (opět však zúženě na ekumenické vztahy). A tak se stává, že přes osvědčenou všeobsáhlou svého záběru pomíjí podobně jako Bula jeden z nejvýznamnějších momentů úsilí o novou interpretaci křesťanské zvěsti, totiž pokus o nové pochopení a nové vyjádření živé, tj. dnešní, aktuální víry – tedy pokus myšlenkový, intelektuální, teoretický.

Mám-li tedy zhodnotit naši dnešní situaci v pojetí nové interpretace, jak se obráží na stránkách našich časopisů, zvláště v KR, musím konstatovat, že převládá pokus o sterilisaci Bonhoefferova odkazu. Bonhoeffer ovšem leccos nedomyslel – nebo alespoň nejsou písemné doklady, že by to domyslel do větší určitosti. Proto jej nelze v žádném případě brát dogmaticky. Ale to pro mne znamená, že je třeba jít dál v jeho směru – a nikoli, že půjdeme zpět k jeho starším, s Barthem konformnějším a vůbec tzv. „ortodoxnějším“ názorům. Proč byl v českém překladu vydán jeho starší, a k tomu neúplný spis „Nachfolge“, který se později jemu samému už jevil poněkud problematický až i nebezpečný, a nikoli jeho nejdůležitější stati z „Widerstand und Ergebung“? Proč ta distance od Müllerovy knihy „Von der Kirche zur Welt“, která se dost korektně pokouší interpretovat Bonhoeffera v duchu jeho posledních dopisů a statí? Atd.

S tím je třeba něco učinit, má-li mít práce v nové orientaci vůbec smysl. Dost už obcházení, je třeba přistoupit k věci.

Bonhoefferův odkaz

Je známo, že jsem zavázán napsat článek o Bonhoefferovi. Mám všechn potřebný materiál zpracován a mohl bych článek napsat v několika dnech. Protože však mám dojem, že to je má osobní záležitost, do níž nikdo z theologů není zaangažován, nechce se mi do toho. Koneckonců je to věc cti theologů, přihlásit se k Bonhoefferovu odkazu. A protože jednak nejsem schopen, zvláště však protože nechci posuzovat Bonhoeffera theologicky, jsem si vědom (a každý to musí uznat), že bych mohl postihnout jen některé stránky jeho myšlení (což je takto obecně řečeno ovšem osudem každé práce), a to právě ty, které theologicky jsou méně relevantní nebo – pohříchu – vůbec irrelevantní. Vyzývám proto k spolupráci na společném článku o Bonhoefferovi (nebo na dvou oddělených nespolečných článcích, které by však byly připravovány společně a

ve vzájemných rozhovorech). Nejraději bych to napsal spolu s Honzou, ale nevím, nakolik tomu teď může věnovat energii a čas před stěhováním nebo brzo po něm. Posuďte to vůkol. Dobrý by byl také širší zájem a společná práce celého kruhu řekněme tak na rok, na dva. Jedno nevylučuje ani nepodmiňuje druhé.

Znovu „philosophia christiana“?

Nové interpretaci rozumím tak: nejde jen o hermeneutiku. Nejde o výklad biblických textů, nejde o přiblížení biblického myšlení a celého světa modernímu člověku, nejde o výklad starokřesťanských symbolů – to je všechno jasné. Nejde však v zásadě o interpretaci dřívějších reflexí víry, nýbrž o novou interpretaci samotné víry, tj. o novou reflexi víry. Rozlišení mezi vírou a její reflexí (předběžně naznačený v mojí a Petrově práci v ThPř KR 1962, str. 47 a násl.) umožňuje znovu postavit otázku, jakého typu reflexe lze k tomu cíli dnes použít. Nenáboženská reflexe – ve smyslu Bonhoefferově – poněkud problematizuje možnost aplikace teologie (alespoň v dosavadní podobě), zcela však problematizuje dosavadní předpoklad, že teologie je jedinou možnou reflexí víry vůbec. Už před lety (u Hromádky) jsem vyložil své přesvědčení, že dnešní filosofické prostředky jsou podstatně jiné než byly filosofické prostředky antické, s nimiž se pozděně židovské a prvokřesťanské myšlení původně střetalo, a že tato změna byla významnou měrou ovlivněna a přímo zahájena onou zvláštní duchovní tradicí, poznamenanou křesťanstvím (ale předtím již proroky atd.). První křesťanské pokusy o reflexi víry na obranu proti řeckému a římskému způsobu myšlení se střetaly s metafysikou, tj. s typem myšlení, které je dnes na stejném ústupu jako náboženství (což je mimochodem pozoruhodný doklad toho, jak metafysika s náboženstvím úzce souvisí). Nový, nemetafysický způsob myšlení však dosud nedostal definitivní podobu, teprve se rozvíjí a krystalizuje. Je proto vhodná chvíle pro pokus, použít si nového typu myšlení k navázání na křesťanskou myšlenkovou tradici, oproštěnou jak od náboženských, tak od metafysických prvků. Tím by došlo nejenom k sblížení myšlenkového světa křesťanů s dnešním myšlenkovým světem moderního člověka, ale rovněž k mocnému stimulu pro nový typ myšlení, který by pak nemohl rozvíjet své pojmové předivo nezávisle na této pro Evropu a – jak doufáme – pro celý svět neobyčejně významné tradici.

A tak otázka nové interpretace je po mém soudu neodlučně spojena s otázkou prosazení perspektivy interpretace filosofické, která by byla uznána za stejně legitimní, jako dosavadní interpretace (reflexe) theologická. Ať už vypadá vzdálenější budoucnost jakkoliv, na velmi dlouhou dobu je třeba počítat s tím, že obě formy reflexe, filosofická i theologická, budou pracovat vedle sebe. Aby mohlo dojít k spolupráci, vyžaduje to jednak vzájemný respekt a uznání, jednak hluboké myšlenkové úsilí o ohledání vlastních posic i posic oné druhé formy reflexe. – Uvedené formulace jsou kromě toho v jednom směru nepřesné: zdají se říkat, že dosud vypadala situace docela jinak. To ovšem není pravda, fakticky už těch pokusů o filosofickou reflexi víry (křesťanské víry)

byla celá řada, ale dosud se takto o tom nemluvalo. Bylo by však dobře to formulovat jako program.

Tohle je oblast, kde jsem hotov udělat kus práce pro novou interpretaci. Byla by však velická praktická chyba, kdyby paralelně nevznikala nová orientace také v theologické práci, aby mohlo vskutku k vzájemným rozhovorům (které by měly smysl a perspektivu) dojít. Je třeba, aby se mezi theology našla skupina, která bude hotova legitimnost filosofické reflexe víry účinně hájit proti staromilcům. Filosofický pokus se sám nemůže theologického uznání dovolávat, protože jeho vnitřní oprávnění není a nemůže být založeno theologicky, nýbrž pouze ve víře, v níž je založeno obdobné vnitřní oprávnění theologické reflexe. Bylo by však protismyslné a proti všem příkazům chvíle, kdyby se program filosofické reflexe víry měl zrodit a rozvíjet v boji proti theologii; bez boje – sváru – to ovšem nepůjde, ale fronty musí být postaveny jinak. Filosofický pokus o reflexi víry může ostře polemizovat s určitým, konkrétním theologickým směrem a jeho odporem proti legitimitě filosofického pokusu, ale nemůže stát proti veškeré theologii vůbec. Protestantství nevytvořilo svou vlastní filosofii (v tom se Bonhoeffer shoduje s Hromádkou), ale nikoliv proto, že by ji nepotřebovalo. Spíše proto, že tenkrát se to prostě ještě nemohlo stát pro nedostatek objektivních možností. (To se ukázalo dokonce ještě na Kantově filosofii, kterou Barth bral z počátku jako nejadekvátnější filosofické myšlení protestantismu.) Dnes už to nebude filosofie protestantská – to už by bylo neúměrně zastaralé vzhledem k pokrokům ekumenismu. Nový filosofický pokus musí mít universalistický (a ekumenický) charakter, a to tím spíše, že také katolíci budou muset roztrhnout své staleté svazky s aristotelsko-tomášovskou metafysikou a experimentovat v novém myšlenkovém ovzduší přítomného (a ovšem i budoucího a budoucích) století.

Spolupráce s katolíky aj.

Tím se dostávám k poslednímu bodu. Na schůzce s děkanem J. L. Hromádkou v jeho kanceláři na fakultě, kde jste většinou (kromě žen) byli, jsem mluvil o žádoucí spolupráci s katolíky. Děkan projevoval poměrně pochopení (ostatně on vždycky) a i ostatní se zdáli být pro. Po nějakém čase jsem zašel za Smolíkem a žádal jsem ho (mimo jiné), aby promluvil s děkanem o možnostech formální domluvy obou (případně více) stran na nějaké slušnější úrovni. (Pro katolíky je zvláště důležité, aby se do takové věci nepouštěli na svou pěst a tak říkajíc ilegálně vůči své duchovní vrchnosti.) Smolík nejevil mnoho chuti sám věc řešit (např. na úrovni dohovoru mírových odborů obojího duchovenstva) a tak jsem mu navrhl Hromádku. Slíbil, že s ním promluví, ale neučinil tak a nechal věc přes celé prázdniny usnout. (Jistě doufá, že to usne nadobro – i když je to jen můj dojem.) Domluvili jsme se s Jirkou, že sami děkanovi napíšeme a případně mu navrhneme nějakou schůzku, kde bychom to mohli projednat podrobněji. Myslím, že je to věc neobyčejně naléhavá. Představuji si to tak, že na nějaké vhodné organizační půdě by se vytvořilo duchovní a intelektuální obcenství jednak intelektuálů, jednak

studentů z řady (ne-li všech) křesťanských církví, které by se shromažďovalo na přednáškách a diskusích týkajících se všech významných oblastí našeho dnešního života – veřejných otázek, vědeckých problémů, literatury a umění, filosofie atd. atd. Byl bych rád, kdybyste o tom sami uvažovali, promluvili si o tom a našli nějaký způsob, jak byste tento plán podpořili – a to jak v těchto počátečních stadiích, tak – budeme-li mít úspěch – hlavně v těch dalších, praktických. Nejdůležitější v této chvíli bude zajistit kontakt s katolíky; ovšem nesmíme zapomínat ani na ostatní. Jednou ročně by se mohla konat třeba i jakási konference, mohly by se organisovat pro studenty společné brigády, zájezd na hory, stanování apod. Hlavně však vhodnou místnost pro celoroční práci.

Konec

Konečně se dostávám ke konci a tedy končím. Posílám vám všem plamenné pozdravy a očekávám vaše zprávy, abych mohl napsat ještě jednou.